

SHAKESPEARE'DE COŞKU

Fatma Neclâ ÇIKIGİL

William Shakespeare 1564'de doğmuş 1616'da ölmüştür. Kendisinin 23 Nisan'da doğduğu ve yine 23 Nisan'da öldüğü söylenir. Shakespeare 23 Nisan tarihinin bir Çocuk Günü, Çocuk Bayramı olacağını bilseydi çocukların o masum, temiz coşkusunu belki eserlerinde daha fazla işlerdi. Yine de 37 eserinde, hatta *Kral Lear* gibi bütün umutların kırıldığı bir oyunda bile, coşku görülür. Shakespeare, Elizabeth çağının göz kamaştırıcı görkeminin bilincindedir. Çağdaşları gibi, o da bu görkemi eserlerinde yansıtır. Elizabeth Dönemi'nin en renkli yanı dansları ve müziğidir. I. Elizabeth'in sarayı dönemin en karmaşık politik oyunlarının oynandığı bir sahne olduğu gibi, en canlı, en neşeli, en coşku dolu şölenlerin de gerçekleştirildiği bir mekandır. Elizabeth sarayında dans bilmeyen soylu düşünülemez. Dans yalnızca soylulara özgü bir eğlence türü değildir. Elizabeth döneminde genç, yaşlı, köylü, şehirli dans eder.

Dansın bu kadar önemli bir yaşam biçimi olduğu bir dönemde doğal olarak devrin edebiyatçıları da dansı eserlerinde bir edebiyat ögesi olarak işlemişlerdir. Nitekim Shakespeare eserlerinin 500'e yakın bölümlerinde müziğe göndermeler, ve 12 değişik dönem danslarından bahis vardır (Sorell, s. 272).

Shakespeare dansın, "coşku"yu görüntüye getirişini birçok oyununda kullanmıştır. *Kuru Gürültü*, *Beğendiğimiz Gibi*, *Bir Yaz Gecesi Rüyası* gibi komedilerinin mutlu sonu coşkulu bir dansla noktalanır.

Elizabeth dönemi sona erdikten sonra, Shakespeare'in etkisi diğer dönemlere de yayılmıştır. Edebiyatçılar, ressamalar, besteciler, koreograflar Shakespeare'in etkisi altında yeni eserler yaratmışlardır. Kuşkusuz, Shakespeare koreograflar için değer biçilemeyecek bir kaynak olmuştur. Shakespeare'in günümüze kadar 13 oyunu ve 1 sonesi bale eserine dönüştürülmüştür.

Shakespeare oyunlarının şiirselliği ve dramatik özelliğinin en büyük dayanağı sözcüklerdir. Bu nedenle bir Shakespeare oyunu

sözcüklerinden arınmış olarak düşünülemez. Buna karşılık bir bale eserinde ise kesinlikle sözcükler bulunamaz. Shakespeare'in oyunlarından birinin baleleştirilmesiyle o oyunun metni bütünüyle ortadan kalkmış olur. Bu nedenle Shakespeare ve balenin yan yana konması olanaksız gibi görünmektedir. Yine de birçok koreograf büyük bir cesaretle bazı Shakespeare oyunlarını bale eserine dönüştürmüştür.

Shakespeare'in bütün oyunlarının balesi yoktur. En eski Shakespeare balesi *Romeo ve Juliet*'tir. 1785 yılında Eusebio Luzzi adlı bir dansçı ve koreograf Venedik'te *Giulietta e Romeo* balesini sahneye koymuştur (Sorell, s. 319). 1788'de ise yine Venedik'te Francesco Clerico kendi müziğini kullanarak *Hamlet* balesini yaratmıştır (Koegler, s. 244). 1804'te Salvatore Vigano, Milano'da Weigl'in müziğini kullanarak *Coriolanus* balesini sahnelemiştir. Vigano, bale çalışmaları yanında Shakespeare üzerine de araştırmalar yapmıştır. Bu bale hakkında pek fazla bilgi olmamakla beraber Vigano'nun biyografisini yazan Ritorni baleye ait şu görüşleri belirtir:

Dans gerçekten açıklayıcı bir özelliğe sahipti. Bu nedenle izleyicilerin tümü eserin metnine gerek duymadan baleyi seyredebilirdi (Lawson, s. 52).

1808'de Jean Aumer'in *Les Amours e' Antoine et Cleopatra* adlı koreografik eserinin Shakespeare'in *Antony ve Kleopatra* oyunundan yaratıldığı ileri sürülür. Antony ve Kleopatra'nın ölümsüz aşkı üzerine çeşitli baleler yapılmıştır. Hatta Noverre'in *Antoine et Cleopatre* adlı balesi de bu temayı işler. Bu nedenle Aumer'in R. Kreutzer'in müziğini kullanarak Paris'te yarattığı balenin kesin olarak Shakespeare'in oyununa bağlı olup olmadığı bilinmemektedir.

1816'da ise Schall'ın müziğiyle Galeotti tarafından Kopenhag'da *Macbeth* balesi sahnelenmiştir. *Othello*'nun ilk balesi Milano'da 1818'de Salvatore Vigano tarafından gerçekleştirilmiştir. *Firtına* oyununu ise Jean Coralli, Scheitzhoeffer'in müziğiyle 1834'te baleleştirmeyi denemiştir. Paris Operası'nda *La Tempete* adıyla bu bale sahnelendiği zaman Gautier "güzel bir bale eseri" demesine rağmen başka özelliklerinc değinmemiştir (Sorell, s. 314). 1931(?)'de Antony Tudor, Frescobaldi'nin müziği üzerine *On İkinci Gece* oyununu *Cross-Gartered (Çapraz Diz Bağları)* adıyla Londra'da baleleştirmiştir. 1942'de Moskova'da Vladimir Bourmeister ve I. Kurilov *Winsdor'un Şen Kadınları*'nı bale olarak sahneye koymuştur. Bu eserde V. Oransky'nin müziği kullanılmıştır.

Ünlü modern bale sanatçısı Martha Graham ise kendine özgü yorumuyla *Kral Lear* üzerine bir bale yaratmıştır (Sorell, s. 311). 1954 yılında Paris'de Domenico Scarlatti'nin müziği kullanılarak Bejart tarafından *Hırçın Kız* sahneye konmuştur (Koegler, s. 519). 1976,da da Moskova'da T. Khrennikov'un müziğiyle V. Boccadora tarafından *Kuru Gürültü* bale olarak sahnelenmiştir (Koegler, s. 480).

Bütün bu baleler, Shakespeare oyunlarından 13'ünün bale diline çevrilmesindeki ilk girişimlerdir. Bir çoğunun nasıl sahnelendiğine dair belgeler bile arşivlerde yoktur. Bunlar arasında en ünlü girişim Salvatore Viganonun *Otello* balesidir. Birçok bale tarihçisi bu baleyi ilk Shakespeare balesi olarak görür. Stendhal bu baleye ait eleştirilerinde eseri tiyatro özellikleriyle dolu bulmuştur. Viganonun balesinde Othello'nun kiskançlığını bütün insanlığın bir dramı olarak yorumlamıştır. Baledede, Othello Iago'nun ufak bir fısıltısıyla kiskançlık duygularıyla kavrulmağa başlar (Sorell, s. 311). Viganonun da eserleri kayıptır. Yalnızca bazı yazarların Viganonun üzerine görüşleri kalmıştır. Belki de belirli bir beste olmaması veya Viganonun kendi okulunun kurulmaması nedeniyle bu kıymetli bale eserine ait belgeler diğer nesillere aktarılmamıştır.

Shakespeare ile ilgili olarak 1964 yılı çok önemlidir. İngiltere'de Shakespeare'in 400. doğum yıl dönümü coşkuyla kutlanırken, üç bale eseri yaratılmıştır. Robert Helpmann'ın 1942'de ilk olarak sahnelediği *Hamlet* bu kutlama nedeniyle yenilenmiştir. Yirmi dakikalık ve bir sahnelik olan bu bale genelde danstan çok mimik içermektedir. 1942'de birçok eleştirmen balenin, *Hamlet* oyununun bütün karakterlerinin sahnede olmasına rağmen Shakespeare'in *Hamlet*'i olmadığını ileri sürmüştür. 1964'te bale yenilediği zaman aynı eleştirileri almıştır. Helpmann'ın *Hamlet* balesi yanında bu kutlama için Frederick Ashton *The Dream (Rüya)* balesini yaratmıştır. Bu bale, Shakespeare'in *Bir Yaz Gecesi Rüyası* oyununun balesidir. Bir perdelik olan baledede Ashton, Mendelssohn'un müziğini kullanmış, baleyi XIX. yüzyıl stilinde sahnelenmiştir. Balenin en ilginç yanı Bottom adlı karakterin "dönüşüm" sahnesinde bir eşek kılığına girmesiyle küçük siyah bale pabuçlarıyla parmak ucunda dans etmesidir. Bu şekilde parmak ucu hareketleri bir eşeğin ayaklarını canlandırmağa yaramıştır. Ashton'un koreografisinde *corps de ballet* dansları, solo dansları ve *pas de deux*'lerin başarılı bir şekilde kaynaştığı görülür. Özellikle Oberon ve Titania'nın uzlaşma *pas de deux*'sü çok etkileyicidir (Clarke, *Dancing Times*, Mayıs, 1964).

Bu bale, *Bir Yaz Gecesi Rüyası*'nın tamamı olmamakla beraber sihirli ormandaki genç aşıkları, köylüleri ve peri dünyasını başarılı bir şekilde birbirine kaynaştırır.

Yine 1964 yılında, bu balelere ek, MacMillan'ın *Images of Love (Aşk Görüntüleri)* adlı bir eseri de vardır. Bu bale Shakespeare'in eserlerindeki aşk üzerine alıntılar ve Sone 144 üzerine yaratılmıştır. *On İkinci Gece, Verona'lı İki Centilmen, Hırçın Kız, Julius Caesar* oyunlarından bazı alıntılar, bir de Sone 144 işlenmiştir. Bu tek perdelik baledeki en büyük eksik taraf balenin kısım kısım olması ve Shakespeare'in eserlerinin de bölünmesidir.

Shakespeare'in baleleştirilmiş 13 oyunu arasında en çok üzerinde çalışılan oyun *Romeo ve Juliet*'tir. Bunu *Hırçın Kız, Bir Yaz Gecesi Rüyası, Hamlet, Othello, Furtina* oyunları izler. Hatta *Kral Lear*'in bile San Francisco Bale Topluluğu tarafından 16 Nisan 1985'te sahnelenmiş bir balesi vardır. Bu baleyi Victoria Morgan, Stewart Copeland'ın müziğini kullanarak yaratmıştır (*Shakespeare Quarterly*, Cilt 37, Sayı 5).

Birçok Shakespeare araştırmacısı balede Shakespeare'in kaybolacağından endişelenir. Ancak, çoğu kez sözcükler iletişim kurma aracılığında yetersiz kalmıştır ve bu nedenle dans dili yoğun duyguları görüntüye getirmekte daha üstün bir konuma gelmiştir. Dans dilinin "sözsüz" ve "sessiz" göstergeleri Shakespeare'deki coşku'yu kalıcı ve sürekli bir etki yaratarak seyirciye aktarmıştır.

Kaynakça

- Clarke, Mary.** "The Dream", *Dancing Times*. Mayıs 1964.
- Koegler, Horst.** *The Concise Oxford Dictionary* Londra: 1977.
- Lawson, Joan.** *A History of Ballet and, Its Makers*. Londra, 1976.
- Shakespeare Quarterly*, Cilt 37, Sayı 5, Madde 2419.
- Sorell, Walter.** *The Dancer's Image*. New York: 1971.